

Ερυθραία: Το νεώτερο κράτος της Αφρικής

*Αστέρης Χουλιάρης**

Από την 23η έως την 25η Απριλίου 1993 το 98,5% των εγγεγραμμένων Ερυθραίων ψηφοφόρων προήλθε στις κάλπες σε ένα δημοψήφισμα υπό την επίβλεψη των Ηνωμένων Εθνών¹. Το αποτέλεσμα ήταν συντριπτικό σφραγίζοντας και την τυπική λήξη του πλέον μακροχρόνιου πολέμου της Αφρικής: Το 99,8% ψήφισε υπέρ της ανεξαρτησίας της Ερυθραίας². Στις 24 Μαΐου, ο Πρόεδρος της Μεταβατικής Κυβέρνησης Ησαΐας Αφγέρκι, μπροστά σε ένα ενθουσιώδες πλήθος, ανακήρυξε την ανεξαρτησία της μικρής αυτής χώρας³. Επρόκειτο για μια συμβολική ημερομηνία: ακριβώς 2 χρόνια πριν ο τότε ηγέτης της Αιθιοπίας Χαϊλέ Μαριάμ Μενγκίστου εγκατέλειπε ηττημένος την Αντίς Αμπέμπα.

Εθνική συνείδηση

Όλα ξεκίνησαν το 1869 όταν μια ιταλική εμπορική επιχείρηση εγκαταστάθηκε στο λιμάνι του Ασσάμπ, στην Ερυθρά θάλασσα⁴. Όπως και στην περίπτωση της Βρεταννίας στην Ινδία, η εμπορική επιρροή συνοδεύτηκε από κρατική παρέμβαση: το 1889 ο Αυτοκράτορας της Αιθιοπίας Μενελίκ που χρειαζόταν την ιταλική βοήθεια στις συγκρούσεις του με τους ηγέτες της περιοχής του

* Διδάκτορας Πολιτικών Επιστημών. Επισκέφθηκε την Ερυθραία από την 20ή έως την 29η Ιουλίου 1993 ως μέλος μιας διερευνητικής αποστολής Ελλήνων εμπειρογνομώνων υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εξωτερικών. Οι απόψεις που εκφράζονται εδώ είναι αυστηρά προσωπικές.

Τίγκρε, υπέγραψε τη συνθήκη του Ουτσιάλι με τους Ιταλούς παραχωρώντας τους μεγάλες εκτάσεις στις ακτές της Ερυθράς. Οι Ιταλοί έδωσαν στην αποικία το όνομα Ερυθραία⁵. Η ανομοιογένεια, όμως, του πληθυσμού της χώρας κάθε άλλο παρά δικαιολογούσε μια ενιαία οντότητα: περίπου οι μισοί κάτοικοι μιλούσαν Τιγριανιανά (Tigrinya) και ήταν Κόπτες το θρήσκευμα ενώ οι άλλοι μισοί ασπαζόταν το Ισλάμ και μιλούσαν Τιγρικά (Tigre), Αραβικά, Σάχο, Αφάρ καθώς και μερικές άλλες γλώσσες. Τους Ιταλούς ακολούθησαν το 1941 οι Βρεταννοί που κατέλαβαν μετά από μια εξάμηνη εκστρατεία τις κτήσεις της Ρώμης στην Αφρική συλλαμβάνοντας 200.000 αιχμαλώτους.

Οι Βρετανοί, με την ανοχή που έδειξαν στην πολυφωνία και το δημοκρατικό διάλογο, έθεσαν τις πολιτικές βάσεις για μια ιδιαίτερη εθνική ταυτότητα σε μια χώρα όπου οι Ιταλοί, με τις δημόσιες επενδύσεις τους σε έργα υποδομής, είχαν θέσει τις οικονομικές βάσεις για μια ξεχωριστή κοινωνία⁶. Δύο άλλοι παράγοντες ενίσχυσαν τα αισθήματα αποξένωσης των κατοίκων της Ερυθραίας από την Αιθιοπία: αφενός η άνοδος του αραβικού εθνικισμού επηρέασε σημαντικά τις αντιλήψεις των Ερυθραίων μουσουλμάνων και αφετέρου το γεγονός ότι στην Αντίς Αμπέμπα δεν κυβερνούσαν πια οι Τιγρινιανοί, αλλά μια άλλη φυλή που δεν απαντάται στην Ερυθραία (οι Αμχάρα), επηρέασε ιδιαίτερα τις αντιλήψεις των Ερυθραίων χριστιανών⁷.

Το 1950 τα Ηνωμένα Έθνη αποφάσισαν για την τύχη της πρώην ιταλικής αποικίας⁸. Η Σοβιετική Ένωση πίεσε για αυτοδιάθεση, αλλά οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Βρεταννία που δεν ήθελαν να δυσαρεστήσουν τον Αιθίοπα Αυτοκράτορα Χαϊλέ Σελασιέ, πρότειναν ομοσπονδιακή λύση με την Αιθιοπία. Όπως χαρακτηριστικά σημείωνε ο Τζων Φόστερ Ντάλλες, τότε Υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ: «Από την άποψη της δικαιοσύνης, η γνώμη του ερυθραϊκού λαού πρέπει να ληφθεί υπόψη· παρόλ' αυτά, τα στρατηγικά συμφέροντα των Ηνωμένων Πολιτειών καθιστούν αναγκαία τη σύνδεση της χώρας με τη σύμμαχό μας, την Αιθιοπία»⁹. Η αμερικανική λύση έγινε τελικά αποδεκτή και το 1952 η ομοσπονδιακή ένωση υλοποιήθηκε με τη θέσπιση ξεχωριστού Συντάγματος και κοινοβουλίου για την Ερυθραία. Οι Αμερικανοί εγκατέστησαν στην Ασμάρα, την πρωτεύουσα της χώρας, τη μεγαλύτερη κατασκοπευτική τους βάση στο εξωτερικό, η οποία, με δεδομένη την απουσία δορυφόρων εκείνη την εποχή, ήταν πολύτιμη για την παρακολούθηση περιοχών της Νότιας ΕΣΣΔ, της Μέσης Ανατολής καθώς και ολόκληρης της Αφρικής¹⁰. Η ομοσπονδιακή λύση, όμως, δεν έγινε σεβαστή από τον Χαϊλέ Σελασιέ

ο οποίος στις 14 Νοεμβρίου του 1962, αγνοώντας τις αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών, ανακήρυξε την κατάργηση της ομοσπονδίας και την πλήρη ενσωμάτωση της Ερυθραίας στην Αιθιοπία¹¹.

Αντίσταση

Ένα χρόνο πριν, το 1961, στο Πορτ Σουδάν είχε συσταθεί από μουσουλμάνους προκρίτους το Μέτωπο Απελευθέρωσης της Ερυθραίας (ELF)¹². Εντούτοις, το ELF είχε περιορισμένη επιρροή στους Ερυθραίους μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70 όταν στην αντίσταση στους Αιθίοπες άρχισαν να συμμετέχουν και οι χριστιανοί αγρότες των οροπεδίων, αλλά και οι κάτοικοι των πόλεων. Ένας από τους βασικούς λόγους της διεύρυνσης της βάσης των ανταρτών ήταν η λαϊκή αντίδραση στις αιθιοπικές επιθέσεις γύρω από την Ασμάρα το 1975¹³. Παράλληλα, όμως, ήταν και η κατάλληλη στιγμή για δράση: το αιθιοπικό κράτος ήταν εκείνη την εποχή αδύναμο μια και οι διασπαστικές τάσεις στην αυτοκρατορία ήταν ισχυρότερες παρά ποτέ¹⁴.

Η εξωτερική βοήθεια στο κίνημα για την ανεξαρτησία δεν έπαιξε ασήμαντο ρόλο¹⁵. Οι Άραβες (Συρία, Ιράκ, Σαουδική Αραβία και Κουβέιτ), ελπίζοντας να κάνουν την Ερυθρά θάλασσα «αραβική λίμνη», υποστήριξαν τους αντάρτες, ενώ η Κούβα, η Κίνα και η Βουλγαρία βοήθησαν τους Ερυθραίους μαχητές μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '70. Τέλος, η ερυθραϊκή διασπορά στη Βόρειο Αμερική και τις χώρες του Μασρέκ χρηματοδότησε τον αγώνα, ενώ το Σουδάν, παρά τη συμφωνία του 1972 με την Αιθιοπία του Σελασιέ, δεν έκλεισε ποτέ τελείως τα σύνορά του με την Ερυθραία, δίνοντας έτσι καταφύγιο στους διωκόμενους αντάρτες. Παρόλη, όμως, την ξένη βοήθεια, οι Ερυθραίοι αναγκάστηκαν κυρίως με σοβιετικά όπλα που αφαιρούσαν από τον αιθιοπικό στρατό.

Το αυτονομιστικό κίνημα δεν ήταν, όμως, ενιαίο. Θρησκευτικές, τοπικές και οργανωτικές αντιπαλότητες, αλλά και ο ανταγωνισμός για υποστήριξη από το εξωτερικό, εξηγούν την απουσία ενότητας. Το ELF διασπάστηκε δύο φορές (το 1970 και το 1976). Από την πρώτη προέκυψε το Λαϊκό Μέτωπο Απελευθέρωσης της Ερυθραίας (EPLF) και από τη δεύτερη το ELF – Λαϊκές Απελευθερωτικές Δυνάμεις. Μεταξύ 1972 και 1974, το ELF και το EPLF ήλθαν σε ένοπλη αντιπαράθεση με αποτέλεσμα να χάσουν τη ζωή τους εκατοντάδες Ερυθραίοι¹⁶. Η κατάσταση άλλαξε το 1981, όταν κάτω από αραβικές πιέσεις οι ηγέτες των τριών ομάδων ήλ-

θαν σε συμφωνία για συντονισμό της δράσης τους.

Το 1977, το EPLF, η ισχυρότερη από τις τρεις οργανώσεις, κατέλαβε, εκμεταλλευόμενη τις εσωτερικές αντιθέσεις του Μεταβατικού Στρατιωτικού Διοικητικού Συμβουλίου, πιο γνωστού ως «Ντέργκ» (που σημαίνει Επιτροπή στα Αμχαρικά), το οποίο είχε ανατρέψει το Σελασιέ, το σύνολο σχεδόν της Ερυθραίας. Όμως, έναν χρόνο μετά, η Ντέργκ απέκτησε έναν αδιαμφισβήτητο ηγέτη, τον Συνταγματάρχη Μεγκίστου, ο οποίος και εξασφάλισε την γνωστή θεαματική στροφή της σοβιετικής πολιτικής υπέρ των Αιθίοπων. Η Σομαλία, από σύμμαχος των σοβιετικών μετετράπη σε πελάτη των ΗΠΑ, ενώ ρώσοι σύμβουλοι, κουβανοί στρατιώτες και δισεκατομμύρια δολάρια σε νέα όπλα άρχισαν να φθάνουν στην Αντίς Αμπέμπα. Σύντομα, η νίκη στο Ογκαντέν εις βάρος των Σομαλών, επέτρεψε στους Αιθίοπες να στρέψουν την προσοχή τους στο Βορρά: οι Ερυθραίοι μετά από αλλεπάλληλες επιθέσεις αναγκάστηκαν να υποχωρήσουν. Από τα μέσα όμως της δεκαετίας του '80, οι αντεπιθέσεις του EPLF καθώς και η στενή του συνεργασία με τα εσωτερικά αιθιοπικά κινήματα (ιδιαίτερα το Μέτωπο του Τίγκρε από όπου προέρχεται και ο σημερινός Πρόεδρος της Αιθιοπίας Μέλες Ζενάουϊ)¹⁷ οδήγησαν στην πτώση του Μεγκίστου.

Περιορισμοί

Το πρόγραμμα του EPLF που είχε εγκριθεί στο πρώτο του συνέδριο τον Ιανουάριο του 1977 ήταν ριζοσπαστικά σοσιαλιστικό. Αναφερόταν σε ευρείας έκτασης ενθικοποιήσεις (μεγάλων εγγειών ιδιοκτησιών, οικοπέδων, μεγάλων βιομηχανιών και ασφαλιστικών εταιριών) καθώς και σε μία αδέσμευτη εξωτερική πολιτική¹⁸. Δεκαπέντε περίπου χρόνια μετά, οι θριαμβευτικές αντάρτες όχι μόνο δεν μιλούν για «σοσιαλιστικούς μετασχηματισμούς», αλλά προετοιμάζουν νόμους με κίνητρα για ιδιώτες επενδυτές και υπόσχονται αποκρατικοποιήσεις. Παράλληλα, «η αυστηρή τιμωρία των Ερυθραίων λακέδων της αιθιοπικής αποικιοκρατίας» που προβλεπόταν από το πρόγραμμα του 1977, μετατράπηκε σε «γενική αμνηστία».

Η στροφή της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής υπέρ της Αιθιοπίας το 1978 φαίνεται να συνέβαλε σημαντικά στην υποχώρηση των μαρξιστικών χαρακτηριστικών του ανταρτικού κινήματος. Ο νυν Υφυπουργός εξωτερικών της Ερυθραίας περιγράφει

μια συνάντησή του με τον αρχηγό του EPLF Ησαΐα Αφγέρκι τη χρονιά εκείνη:

«Συζητούσαμε τη φύση της Σοβιετικής Ένωσης. Προσπάθησα να αποδείξω τις θέσεις μου αναφερόμενος στο Λένιν –λέγοντας ότι ο Λένιν είπε αυτό, ότι ο Λένιν είπε εκείνο– και ο Ησαΐας είπε: Ε και; Ο Λένιν μπορεί να κάνει λάθος. Για μένα αυτό ήταν έκπληξη. Όλοι αμφισβητούσαν το Στάλιν, το Μάο, οποιονδήποτε, αλλά κανείς δεν αμφισβητούσε το Λένιν»¹⁹.

Είναι άγνωστο, όμως, το κατά πόσον η πλειοψηφία των 110.000 πρώην ανταρτών συμμαρτίζεται τις πραγματιστικές αντιλήψεις της ερυθραϊκής ηγεσίας. Λίγες μέρες μετά το δημοψήφισμα, πολλοί από αυτούς οργάνωσαν μια διαδήλωση ζητώντας την εισαγωγή μισθών²⁰. Είναι αμφίβολο αν ο πρόεδρος Ησαΐας Αφγέρκι θα μπορέσει να ελέγξει τη δυσαρέσκεια των τέως μαχητών που σήμερα κατασκευάζουν δρόμους με αντάλλαγμα τροφή. Με τα ταμεία άδεια, την υποδομή (μεταφορές, επικοινωνίες, ενέργεια) κατεστραμμένη από τα τριάντα χρόνια πολέμου και την εξάρτηση από την ξένη επισιτιστική βοήθεια²¹, η Κυβέρνηση φαίνεται να γνωρίζει καλά τα περιορισμένα περιθώρια ελιγμών που διαθέτει. Οι διεθνείς οργανισμοί δεν θα δέχονταν να χρηματοδοτήσουν μια χώρα που ακολουθεί κολλεκτιβιστικά πρότυπα. Κι αν ακόμη οι Κυβερνήτες της Ερυθραίας δεν έχουν ακόμη πλήρως εγκαταλείψει τα σοσιαλιστικά μοντέλα²², είναι αναγκασμένοι να το κάνουν.

Ένα από τα λίγα αλλά και σημαντικότερα σημεία του προγράμματος του 1977 που αντανakλά και τους σημερινούς προβληματισμούς των Ερυθραίων ηγετών αφορά την «εδραίωση της ενότητας και την εξασφάλιση της ισότητας των εθνοτήτων στο νέο κράτος»²³. Με δεδομένο τον ετερογενή χαρακτήρα της ερυθραϊκής κοινωνίας, η εξασφάλιση των ιδιαίτερα ευαίσθητων ισορροπιών απαιτεί λεπτούς πολιτικούς χειρισμούς. Στη μεταβατική Κυβέρνηση συμμετέχουν χριστιανοί και μουσουλμάνοι ενώ στις εκλογές που έχουν προγραμματισθεί να γίνουν πριν από το 1977, θα απαγορευθεί η συμμετοχή θρησκευτικών κομμάτων και εθνικών κινημάτων²⁴. Παράλληλα, για να ελαχιστοποιηθούν οι εντάσεις, στη μέση εκπαίδευση η γλώσσα διδασκαλίας θα είναι τα αγγλικά²⁵. Εντούτοις είναι αμφίβολο αν τα κυβερνητικά μέτρα θα μπορέσουν να υποκαταστήσουν τον ενοποιητικό για τον πολυεθνικό πληθυσμό της χώρας ρόλο της εξωτερικής απειλής.

Προοπτικές

Το EPLF, προσπαθώντας να αποδείξει ότι ο αγώνας των Ερυθραίων δεν ερχόταν σε αντίθεση με την αρχή του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας περί σεβασμού των αποικιακών συνόρων, ισχυρίστηκε ότι ο χαρακτήρας του δεν ήταν αποσχιστικός αλλά αντιαποικιακός²⁶. Παρά την ανομοιογένεια του πληθυσμού της χώρας στη γλώσσα, τη θρησκεία και την κουλτούρα, το EPLF προσπάθησε να οικοδομήσει μια κοινή ιστορία και μια κοινή ταυτότητα, ένα ερυθραϊκό έθνος, μια χώρα στην οποία τα θρησκευτικά, εθνοτικά και τοπικά κόμματα θα είναι απαγορευμένα. Παράλληλα, όμως, για να πλήξουν τον παναιθιοπικό εθνικισμό και για να διασπάσουν τους αντιπάλους τους, οι Ερυθραίοι αντάρτες υποστήριξαν τα εθνικά κινήματα της Αιθιοπίας (ιδιαίτερα το Τιγρινιανό Απελευθερωτικό Λαϊκό Μέτωπο).

Το ερώτημα που τίθεται είναι αν και η ίδια η κατά το EPLF «εθνικά ομοιογενής» Ερυθραία, θα αντιμετωπίσει στο προβλέψιμο μέλλον κάτι παρόμοιο με τις φυγόκεντρες δυνάμεις που συγκλόνισαν την εθνικά ανομοιογενή πρώην αυτοκρατορία.

Σύμφωνα με μία προσέγγιση του θέματος²⁷, στο Κέρας της Αφρικής υπάρχουν σήμερα τρία ευδιάκριτα είδη εθνικισμών. Στην Ερυθραία ο κρατικός εθνικισμός (country nationalism), στην Αιθιοπία ο εθνοτικός εθνικισμός (ethnic nationalism) και στη Σομαλία ο μικροεθνικισμός, ο εθνικισμός των οικογενειών (micronationalism). Η Ερυθραία αντιπροσωπεύει το μετααποικιοκρατικό κρατικό εθνικισμό του χθες, ενώ το αιθιοπικό μοντέλο δείχνει τη σημερινή τάση προς τον εθνοτικό εθνικισμό (κάτι αντίστοιχο φαίνεται να συμβαίνει και στην ανατολική Ευρώπη).

Η άνοδος του ισλαμικού φονταμενταλισμού στο Σουδάν εύκολα μπορεί να επηρεάσει τους Ερυθραίους μουσουλμάνους ενώ, παράλληλα, η αποδοχή των εθνικών διαφορών στην Αιθιοπία σίγουρα θα κλονίσει τις προσπάθειες του EPLF για την οικοδόμηση μιας ενιαίας εθνικής συνείδησης (με δεδομένη τη θρησκευτική, γλωσσική και πολιτιστική συγγένεια των χριστιανών κατοίκων των οροπεδίων της Ερυθραίας με τους Τιγρινιανούς της χώρας του Ζενάουϊ)²⁸. Ήδη μέλη του μουσουλμανικού ELF κατηγορούν το EPLF ότι, φοβούμενο την επιρροή των ισλαμιστών ακτιβιστών, καθυστερεί την επιστροφή των περίπου 500.000 Ερυθραίων προσφύγων από το Σουδάν²⁹. Ακόμη, όταν ο Αφγέρκι επισκέφθηκε το Ισραήλ τον περασμένο Απρίλιο για να νοσηλευθεί για μαλάρια, κυκλοφόρησαν φήμες για κυοφορούμενη αντιμουσουλμανική συνωμοσία³⁰. Αν ο κρατικός εθνικισμός της Ερυ-

θραίας δεν φαίνεται βιώσιμος και μπορεί σε αντίθεση με την Αιθιοπία, να μετατραπεί *ειρηνικά* σε κάποια μορφή εθνοτικού εθνικισμού που θα σέβεται τις πολιτιστικές διαφορές, ο πραγματικός κίνδυνος για τις χώρες του Κέρατος της Αφρικής μπορεί να είναι και ο περαιτέρω εκφυλισμός προς το μοντέλο του μικροεθνικισμού των πολέμαρχων της Σομαλίας³¹.

Άλλοι αναλυτές, αν και αποδέχονται ως υπαρκτές τις τάσεις μετάβασης από τον κρατικό στον εθνοτικό εθνικισμό, δεν βλέπουν, ούτε τις εξελίξεις στην Αιθιοπία, ούτε τις πιθανές εξελίξεις στην Ερυθραία αρνητικά και θεαίως δεν τις θεωρούν εκφυλιστικές. Κάθε άλλο μάλιστα: προβλέπουν ότι η κατάρρευση του συγκεντρωτικού κράτους στην Αφρική είναι ένα ιδιαίτερα θετικό φαινόμενο³². Οι αναλυτές αυτοί υποστηρίζουν ότι οι νέες συναινετικές σχέσεις ανάμεσα στις 80 περίπου πληθυσμιακές ομάδες της Αιθιοπίας, αλλά και η κυοφορούμενη συνεργασία της με την Ερυθραία, δείχνουν την ελπιδοφόρα πορεία των χωρών της Αφρικής προς την περιφερειακή ολοκλήρωση (*regional integration*), προς μεγαλύτερες πολιτικές κοινότητες και ισχυρότερες οικονομικές ενώσεις. «Κάποτε», γράφει ο Ali A. Mazrui, διευθυντής του Ινστιτούτου Πολιτιστικών Σπουδών στο Binghamton University της Νέας Υόρκης, «ο φεντεραλισμός ήταν ένα ταμπού σχεδόν οπουδήποτε έξω από τη Νιγηρία»³³. Σήμερα, πολλές χώρες της ηπείρου, όπως η Αιθιοπία, αναζητώντας την ειρήνη, επιδιώκουν μια συνταγματική τάξη που θα βασίζεται στην εθνική αυτονομία, ενώ άλλα κράτη αναγκάζονται να προωθήσουν την περιφερειακή ολοκλήρωση, είτε λόγω της σημαντικής εξάρτησης των μικρών τους οικονομιών από μεγαλύτερες (όπως η εξάρτηση του Λεσότο, της Σουαζιλάνδης, της Μποτσουάνα και της Ναμίμπια από τη Δημοκρατία της Νοτίου Αφρικής), είτε λόγω σοβαρών οικονομικών προβλημάτων που απαιτούν κοινή αντιμετώπιση (όπως η περίπτωση της Κένυας, της Τανζανίας και της Ουγκάντας)³⁴. Παράλληλα, οι διεθνείς οργανισμοί ευνοούν τη στενή συνεργασία μέσω της ευνοϊκής χρηματοδότησης κοινών έργων³⁵.

Η Ερυθραία και η Αιθιοπία κυβερνώνται από «αδελφά» κινήματα. Αν και η Ασμάρα δεν επιδιώκει μια επιστροφή στην ατυχή ομοσπονδία του παρελθόντος, μια θεσμοποιημένη οικονομική συνεργασία (κοινή αγορά, ζώνη ελευθέρων συναλλαγών ή τελωνειακή ένωση) είναι πολύ πιθανή: μιλώντας την ημέρα της ανεξαρτησίας στην πρωτεύουσα της Ερυθραίας, ο Πρόεδρος της Αιθιοπίας Μέλες Ζενάουϊ τόνισε ότι οι μελλοντικές σχέσεις των δύο χωρών θα βασίζονται στο «στενότερο βαθμό αδελφοσύνης»³⁶. Η Αιθιοπία (που στερείται πλέον διεξόδου στη θάλασσα)

χρειάζεται τα λιμάνια της Ερυθραίας, ενώ η ερυθραϊκή οικονομία έχει ανάγκη την αδασμολόγητη πρόσβαση στην αιθιοπική αγορά³⁷.

Συμπεράσματα

Πως θα είναι η Ερυθραία τον 21ο αιώνα; Θα είναι ενιαία ή θα έχει διασπαστεί; Θα έχει επιστρέψει στο παρελθόν, σε μια χαλαρή ομοσπονδία με την Αιθιοπία ή θα είναι ομοσπονδία η ίδια; Θα είναι ένα νέο αραβικό κράτος στην Αφρική³⁸; Αν και το μέλλον της μικρής αυτής χώρας είναι αβέβαιο, είναι απολύτως βέβαιο ότι πολλοί ενδιαφέρονται γι' αυτό. Η γεωπολιτική θέση του 183ου μέλους του ΟΗΕ είναι ιδιαίτερα σημαντική: οι μήκους 1.200 χιλιομέτρων ακτές της Ερυθραίας προσεγγίζουν τα στενά του Αντέν και τα 126 νησιά του αρχιπελάγους Νταχλάκ ελέγχουν το μέσον της Ερυθράς θάλασσας, ενώ τα λιμάνια της δεν είναι μόνο οι δρόμοι ανεφοδιασμού της Αιθιοπίας αλλά και ορισμένων περιοχών του κεντρικού και ανατολικού Σουδάν³⁹. Η Ερυθραία σε αντίθεση με πολλά άλλα κράτη της Αφρικής έχει ένα ισχυρό διαπραγματευτικό χαρτί: τη στρατηγική της θέση. Χρησιμοποιώντας το ίσως μπορέσει να ελέγξει το μέλλον της.

Σημειώσεις

1. Keesing's Record of World Events, *News Digest*, May 1993, σελ. 39450.
2. Dan Connell, Eritrea: A Revolution in Process, *Monthly Review*, July-August 1993, σελ. 1.
3. Έκταση 119.000 τ.χ., Πληθυσμός 3.500.000.
4. Fred Halliday and Maxine Molyneux, *The Ethiopian Revolution*, London, Verso, 1983, σελ. 175.
5. Στο ίδιο, σελ. 176.
6. Alexis Heraklides, *The Self-Determinations of Minorities in International Politics*, London, Frank Cass, 1991, σελ. 179.
7. F. Halliday, όπ. παρ., σελ. 176-177.
8. A. Heraklides, όπ. παρ., σελ. 178.
9. Patrick Brogan, *World Conflicts*, London, Bloomsbury, 1990, σελ. 29.
10. Dan Connell, όπ. παρ., σελ. 2.
11. Richard Sherman, *Eritrea: The Unfinished Revolution*, New York, Praeger, 1980, σελ. 40-43.
12. Στο ίδιο.
13. F. Halliday, όπ. παρ., σελ. 179.
14. Στο ίδιο.

15. A. Heraklides, όπ. παρ., σελ. 189-194.
16. F. Halliday, όπ. παρ., σελ. 187-189.
17. Ethiopia under the rebels, *The Economist*, June 1, 1991, σελ. 45-46.
18. *Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο της Ερυθραίας*, Αθήνα, Κάλθος, 1979, σ. 30-43.
19. Dan Connell, όπ. παρ., σελ. 24.
20. Max Bankole Jarrett, *Its Ours Focus on Africa* (BBC), July-September 1993, Vol. 4 (3), σελ. 8.
21. Berhane Woldemichael, «Rural Development in Post-Conflict Eritrea: Problems and Policy Options», στο Martin Doornbos et al, eds, *Beyond Conflict in the Horn*, Trenton, NJ, Red Sea Press, 1992, σελ. 171-177.
22. «Eritrea: Onions, potatoes and T-54s», *The Economist*, March 20, 1993, σελ. 48.
23. *Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο*, όπ. παρ., σελ. 38-39.
24. Marina Ottaway, «Nationalism Unbound: The Horn of Africa Revisited», *SAIS Review*, Summer-Fall 1992, Vol. 12 (2), σελ. 116-117.
25. «Eritrea: Onions, potatoes and T-54s», όπ. παρ.
26. A. Heraklides, όπ. παρ., σελ. 186.
27. Marina Ottaway, όπ. παρ., σελ. 111-128.
28. Στο ίδιο, σελ. 126.
29. Elias Haile-Selassie, «Eritrean Refugees in Sudan: A Preliminary Analysis of Voluntary Repatriation», στο Doornbos et al, όπ. παρ., σελ. 23-32.
30. «Eritrea: Onions, potatoes and T-54s», όπ. παρ.
31. Marina Ottaway, όπ. παρ., σελ. 128.
32. Ali A. Mazrui, «The bondage of boundaries, Survey: The next 150 years», *The Economist*, September 11-17, 1993, σελ. 32-36. Οι καθηγητές James Wunsch και Dele Olowu υποστήριξαν πρόσφατα ότι το συγκεντρωτικό κράτος είναι «η αιτία της υπανάπτυξης στην Αφρική» (J.S. Wunsch and D. Olowu, eds, *The Failure of the Centralised State: Institutions and Self-governance in Africa*, Boulder, Co, Westview Press, 1990).
33. Στο ίδιο, σελ. 32.
34. Στο ίδιο, σελ. 34.
35. Στο ίδιο.
36. Keesing's Record of World Events, όπ. παρ., σελ. 39451.
37. Αστέρης Χουλιάρης, Ερυθραία: Ένα κράτος γεννιέται, *Αντί*, τ. 531, 3 Σεπτεμβρίου 1993, σ. 35.
38. Ali A. Mazrui, όπ. παρ., σελ. 36. Στις 25 Μαΐου 1993 ο Αφγέρκι ανακοίνωσε ότι η Ερυθραία θα επιδιώξει να ενταχθεί στον Αραβικό Σύνδεσμο (Keesing's Record of World Events, όπ. παρ., σελ. 39451).
39. John Markakis, «The Regional Significance of Sea Ports in the Horn of Africa», στο Martin Doornbos et al, όπ. παρ., σελ. 130-131.

